

УДК: 364.08; DOI: 10.31388/2519-884X-2018-38-37-46

Синяєва Л.В., д.е.н., професор

Ярчук А.В., асистент

Таврійський державний агротехнологічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА МЕДИЦИНИ

Анотація. У статті поглиблено розуміння залежності характеристик якості життя в Україні від пропорцій розподілу ресурсів, що виділяються на поліпшення цих характеристик, між державним і комерційним секторами економіки, розглянуто масштаби і ресурсне забезпечення двох головних галузей соціальної сфери – освіти й медицини та визначено логіку розвитку, за яких ці сфери адаптуються до зрушень в умовах фінансування та вимог суспільства до результатів їх функціонування.

Ключові слова: галузь, освіта, медицина, якість життя, суспільство, цільова програма

JEL code classification: M59, J89.

Synyayeva L.V., Doctor of Economics, professor

Yarchuk A.V., assistant

Tavria state agrotechnological university

IMPROVING THE QUALITY OF LIFE OF EMPLOYEES IN EDUCATION AND MEDICINE SPHERES

Abstract. In Ukraine the problem of poverty is associated with the increase of state social standards and the expansion of budgetary opportunities for social policy. Ensuring high-quality and affordable education in Ukraine is considered as a public sector task, and the development of the educational services market is considered only in the context of meeting the "additional" educational needs of well-off population groups.

The research was conducted at the intersection of two directions of scientific development: the assessment of the social consequences of state policies and targeted programs - on the one hand, and the assessment of the quality of life of the population - on the other. The article gives an in-depth understanding of the dependence of the quality of life in Ukraine on the proportions of the allocation of resources allocated to improving these characteristics between the state and commercial sectors of the economy.

The conducted studies indicate that GDP growth per capita was ensured not by the expansion of the production scale, but by the negative dynamics of the number of the existing population; for 2010 - 2016 the size of aggregate resources of households in Ukraine decreased by 23.8%, and total income - by 23.1%; in Ukraine, normal economic mechanisms of reproduction of human potential and resource supply of industries that directly determine the quality of life of the population, give way to extremely ineffective methods of social security.

The conducted research shows: the increasing importance of budget transfers and legally established social standards for determining the level and quality of life of the population does not solve, but preserves the problem of low quality of life; Preservation of the dominance of budget financing significantly slows down the processes of development of the educational sector of Ukraine, impeding its diversification in accordance with the needs of consumers.

Under conditions of modern Ukraine, the predominance of budget financing creates an obstacle rather than a precondition for improving the contribution of budget industries to increasing the quality of life of the population. Such a monopoly provokes the development of the informal development of industries and severely limits its capabilities in accordance with the needs of the population.

Key words: branch, education, medicine, quality of life, society, target program.

Постановка проблеми. Одна з фундаментальних відмінностей сучасної України від розвинутих країн виражається в більшій залежності добробуту широких верств населення від ресурсного забезпечення соціаль-

ної політики уряду та ефективності реалізації цільових програм соціальної підтримки. Традиційно в Україні, вирішення проблем бідності пов'язується з підвищенням державних соціальних стандартів та розширенням

бюджетних можливостей соціальної політики без урахування чинників зростання продуктивності праці та вирівнювання розподілу доходів в комерційній сфері економіки не застосовуються. Так, забезпечення якісної та доступної освіти в Україні безальтернативно вважається завданням державного сектора, а розвиток ринку освітніх послуг розглядається лише в контексті задоволення «додаткових» освітніх потреб заможних верств населення. Задоволення потреб населення в медичних послугах чомусь ніяк не пов'язується ні з розвитком ринку медичного страхування, ні з забезпеченням прозорості конкуренції між медичними закладами. Для поліпшення забезпечення населення комунальними послугами чомусь жодного кроку не зроблено для подолання монопольного становища операторів комунікаційних мереж та встановлення хоча б мінімального суспільного контролю за ефективністю використання ними отримуваних від споживачів ресурсів. Поряд з цим масштаби державного фінансування їх потреб зростають швидше ніж витрати на оборонні потреби країни, яка перебуває в стані військового конфлікту. Проблеми пенсійного забезпечення населення України урядові структури традиційно пом'якшують величезними бюджетними дотаціями фонду пенсійного страхування України, проте жодних кроків не робиться для того, щоб подолати його монополізм у сфері пенсійного страхування. Зважаючи на сказане, нами зроблена спроба оцінити, чи впливає домінування державних (бюджетних) програм позитивно на використання наявного у суспільства економічного потенціалу? Чи супроводжується перерозподіл ресурсів від комерційного сектору соціально значущих галузей до державного підвищення доступності створюваних ними благ та поліпшення відповідних аспектів якості життя широких верств населення?

Аналіз літератури. Наше дослідження перебуває на перетині двох напрямів наукових розробок: оцінювання суспільних наслідків державних політики і цільових програм – з одного боку, та оцінювання якості життя населення – з іншого.

Суспільні наслідки зміни масштабів і структури державних програм традиційно розглядаються в єдності суперечливих ас-

пектів. Сучасні дослідження враховують, що оновлення пропорцій між державним і комерційним секторами певної галузі супроводжуються змінами моделей поведінки економічних суб'єктів, характеру та дієвості стимулів і мотивів до господарської діяльності. [1-2].

Відповідно, кожна галузева державна програма виступає формою компромісу між безпосереднім позитивним ефектом для добробуту споживачів продукції галузі та негативним ефектом, який виникатиме внаслідок витіснення ресурсів з приватного сектору та переведення їх до менш ефективного – бюджетного та порушення ринкової конкурентної системи стимулів до підвищення ефективності економічної діяльності. Прикладами емпіричного обґрунтування чисельних негативних аспектів впливу нарощення державних витратків на різні аспекти економічної активності можуть слугувати [3-6].

Другий напрям досліджень, що виступає теоретичною базою цієї статті – це дослідження якості життя населення. Активно цитовані англомовні наукові дослідження розкривають закономірності економічного зростання на поліпшення добробуту; розкривають складності, що заважають повною мірою використати економічний потенціал суспільства для забезпечення доступу населення до якісної освіти, медицини; уточнюють бенефіціантів та суспільні групи, що приймають на себе, переважно, «тягар трансформаційних процесів», пов'язаних із зростанням; визначають принципи запобігання соціальному відторгненню [7–13].

У вітчизняній науці проблема оцінки комфортності середовища людського існування, міри задоволення складного комплексу людських потреб досліджувалась низкою науковців, серед яких Е.М. Лібанова, О.М. Гладун, О.С. Лісогор, О.А. Грішнова, Л.Г. Ткаченко, Н.В. Ковтун, О.М. Балакірева, В.Г. Никифорова, Г.В. Герасименко, О.В. Макарова, В.Г. Саріогло, О.А. Гейман та багатьох інших [14–18].

Певні кроки до пояснення досягнутих результатів щодо якості життя населення України були зроблені в роботах Е.М. Лібанової, А.М. Колота, О.В. Макарової, В.Г. Саріогло, Г.І. Терещенко, А.В. Кудінової, Д.В. Верби та деяких інших науковців. Зокрема, було

удосконалено підходи до оцінки суспільних ефектів від державних програм: обґрунтовано необхідність порівняння параметрів умов життя цільової аудиторії певних державних програм не з аналогічними параметрами за умов відсутності таких програм, а за умови залучення ресурсів, акумульованих для їх реалізації, альтернативними механізмами вирішення поставлених перед програмами завдань – зокрема й за умови використання потенціалу приватного підприємництва [19].

Було також показано, що Україна відрізняється від більш розвинутих країн не лише меншими обсягами фінансування соціальної сфери, а й гіршою здатністю цих галузей забезпечити ефективне використання виділених фінансових ресурсів відповідно з потребами споживачів їх послуг [20].

Мета статті поглибити розуміння залежності характеристик якості життя в Україні від пропорцій розподілу ресурсів, що виділяються на поліпшення цих характеристик, між державним і комерційним секторами економіки.

Така мета зумовила вибір в якості **об'єкта дослідження** лише деяких аспектів якості життя, стосовно яких виконуються дві важливі умови. По-перше, може бути визначена сфера економічної діяльності, результати функціонування якої безпосередньо впливають на відповідні характеристики якості життя населення і, відповідно, ефективність її функціонування підлягає оцінці за динамікою таких кількісних характеристик. Зокрема, такі аспекти якості життя як доступність та якість освіти, доступність та якість медичних послуг можна достатньо коректно вважати залежними від функціонування відповідних галузей, а результати оцінювати за досягнутими значеннями показників доступності та якості освіти і медичних послуг.

По-друге, теоретична модель, що відображає чинники якості життя, може обґрунтовано розглядати їх як функцію двох груп параметрів: масштабів ресурсного забезпечення відповідної сфери економічної діяльності і ефективності використання ресурсів в межах цієї сфери. Зокрема, можна стверджувати, що рівень матеріального добробуту населення залежить від масштабів створеного ВВП (обсяги ресурсів) і від ефективності їх використання

Крім цього, у контексті якості життя широких верств населення ми розглянемо масштаби і ресурсне забезпечення двох головних галузей соціальної сфери – освіти й медицини та спробуємо визначити логіку сценаріїв за яких ці сфери адаптуються до зрушень в умовах фінансування та вимог суспільства до результатів їх функціонування.

Викладення основних результатів дослідження. На національному рівні фундаментальним ресурсним обмеженням можливостей вирішення завдань поліпшення якості життя населення виступає обсяг валового внутрішнього продукту. В 2017 р. ВВП у фактичних цінах на душу населення становив 70,05 тис. грн. (табл. 1).

Дані таблиці свідчать, що динаміка ВВП за 2010 – 2017 рр. не демонструє наявності економічних передумов поліпшення якості життя населення. Загальний розмір ВВП на душу населення в порівняних цінах залишається в 2017 р. меншим за рівень досягнутий ще в 2011 р. Темпи приросту ВВП в 2016 та 2017 р. не перевищували 3%, тобто були нижчими за темпи скорочення чисельності наявного населення у відповідні роки (3,93% та 4,12% відповідно). Це означає, що зростання ВВП на душу населення забезпечувалось не розширенням масштабів виробництва, а від'ємною динамікою чисельності наявного населення. До речі, загрозливі темпи скорочення населення, як з причин механічного руху, так і через процеси депопуляції переконливо свідчать про невідповідність фактичних умов життя широких верств населення тим стандартам і характеристикам, що необхідні для нормального відтворення людського потенціалу. Отже, загальні (макроекономічні) умови забезпечення поліпшення якості життя населення України в період 2010 – 2017 рр. не поліпшувались. Відповідно, зростала значущість розподільчих факторів для визначення динаміки якості життя населення: зростання останньої могло забезпечуватись лише завдяки перерозподілу загальних обсягів первинних доходів в ті сфери, що забезпечують вищу ефективність їх використання для вирішення завдань поліпшення якості життя широких верств населення.

Таблиця 1

Основні показники макроекономічних умов забезпечення матеріального добробуту домогосподарств з дітьми*

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Чисельність на-явного насе-лення, тис. осіб	45962,9	45778,5	45633,6	45553,0	45426,2	42929,3	42760,5	42584,5
ВВП на особу, номінальний, тис. грн. / особу в рік	23,5	28,4	30,8	32,2	34,9	46,3	55,8	70,0
ВВП на особу, в фіксованих цінах 2010 р., тис. грн. / особу в рік	23,5	24,9	25,0	25,0	23,5	22,4	23,0	23,7
Темпи зростання: ланцюгові, %		105,9	100,5	100,2	93,7	95,4	102,8	102,9
базисні, %		105,9	106,5	106,7	99,9	95,4	98,0	100,9
Частка кінцевих витратків домогосподарств у ВВП, %	63,0	66,1	67,6	71,5	70,6	67,0	65,8	65,7
Частка сектору загальнодержавного управлін-ня, %	19,4	17,4	18,6	18,6	18,7	18,9	18,6	20,4
Некомерційних організацій, що обслуговують домашні го-сподарства, %	17,6	16,6	13,7	10,0	10,7	14,1	15,6	13,9

Джерело: розраховано авторами за даними www.ukrstat.gov.ua

За період 2010 – 2017 рр. помітних зрушень в розподілі сукупних доходів між кінцевими витратами домогосподарств і сектору загально-державного управління не відбулось (табл. 1). Обидві складові сукупного ресурсного забезпечення добробуту українських домогосподарств зросли на 1 – 2 в.п. завдяки скороченню частки витратків некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. В умовах України такі зміни відображають перерозподіл фінансового навантаження між бюджетами і небюджетними фондами соціального страхування: масштаби витратків останніх зростають повільніше ніж темпи нарощення витрат бюджету і домогосподарств, що зумовлює скорочення їх питомої ваги в сукупних кінцевих витатках.

Динаміка середніх сукупних ресурсів і доходів по всіх домогосподарствах України наведена в таблицях 2 та 3.

Дані, наведені в таблицях, демонструють, що за 2010 – 2016 рр. розмір сукупних ресурсів домогосподарств України скоротився на 23,8%, а сукупних доходів – на 23,1%.

Грошові доходи домогосподарств за 2010 – 2016 рр. скоротились в Україні на 26,5%. Саме по собі випередження темпів скоро-

чення грошових доходів порівняно з темпами скорочення сукупних доходів є свідченням вкрай небезпечної тенденції: домогосподарства стають все більше залежними від особистого підсобного господарства та пільг і допомог, що надаються в натурі. Це свідчить, що в Україні нормальні економічні механізми відтворення людського потенціалу і ресурсного забезпечення галузей, що безпосередньо визначають якість життя населення поступаються місцем вкрай неефективним методам соціального забезпечення: натуральне господарство і натуральна допомога фінансована з бюджету. Розширення цих форм забезпечення матеріального благополуччя як базової складової якості життя саме по собі є вагомою загрозою для механізмів зв'язку «матеріальний добробут – якість життя», оскільки руйнує зв'язок, що лежить в основі механізмів розвитку умов життя населення. Це зумовлено тим, що бюрократичний апарат держави, на відміну від конкуруючих підприємців, зацікавлений в зростанні масштабів ресурсів, які залучаються до сфери їх діяльності, але не має ніяких реальних стимулів краще дбати про задоволення потреб споживачів.

Таблиця 2

Сукупні ресурси і доходи домогосподарств України

Показники	2010	2016	2016 в фіксованих цінах 2010 р.	Темпи приросту 2016 р. відносно 2010 р., %
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	3481,0	6238,8	2651,7	-23,8
Грошові доходи	3101,6	5365,4	2280,4	-26,5
- оплата праці	1657,0	2913,5	1238,3	-25,3
- доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	212,3	324,4	137,9	-35,1
- доходи від продажу сільськогосподарської продукції	118,4	180,9	76,9	-35,0
- пенсії, стипендії, соціальні допомоги, надані готівкою	898,1	1441,2	612,5	-31,8
- грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи	215,8	505,3	214,8	-0,5
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	174,1	299,5	127,3	-26,9
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	20,9	293,2	124,6	496,7
Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату послуг транспорту, зв'язку	17,4	25,0	10,6	-39,1
Інші надходження	167,1	255,8	108,7	-34,9
Загальні доходи, грн.	3369,8	6095,0	2590,5	-23,1

Джерело: розраховано авторами за даними Збірника «Витрати і ресурси домогосподарств України»

Таблиця 3

Структура сукупних ресурсів домогосподарств та її динаміка в 2010–2016 рр.*

Всі домогосподарства				
Показники	2010	2016	2016 р. у фіксованих цінах 2010 р.	Темпи приросту 2016 р. відносно 2010 р., %
Загальні доходи, грн.	3369,8	6095,0	2590,5	-23,1
Факторні (зароблені) доходи (від власності, підприємництва, оплата праці)	2161,7	3718,3	1580,4	-26,9
Приватні і державні трансферти	1152,2	2264,7	962,6	-16,5
Інші надходження і джерела ресурсів	167,1	255,8	108,7	-34,9
Всього ресурсів	3481,0	6238,8	2651,7	-23,8
Питома вага факторних доходів	62,1	59,6		
Питома вага трансфертів	33,1	36,3		
Питома вага інших надходжень і джерел ресурсів	4,8	4,1		

Джерело: розраховано авторами за даними Збірника «Витрати і ресурси домогосподарств України»

Структура доходів українських домогосподарств також зазнала змін, що не можна визнати сприятливими для дієвості системи стимулів до підвищення економічної ефективності, до активного інвестування в роз-

ширення запасів людського капіталу. Частка факторних доходів українських домогосподарств (доходи від праці, власності й підприємництва) скоротилась з 62,1% до 59,6%, а частка приватних і державних

трансфертів зростає з 33,1% до 36,3%. Ця вкрай загрозлива тенденція свідчить про зростання залежності українських домогосподарств від державної соціальної політики. Розширення вагомості бюджетних програм в структурі джерел матеріального забезпечення населення має подвійний механізм негативного впливу на добробут населення і родин з дітьми зокрема. По-перше, якщо таке зростання питомої ваги відбувається внаслідок випереджаючих темпів скорочення реальних факторних доходів порівняно з реальними трансфертами, це свідчить про знецінення ресурсного потенціалу населення та зменшення його економічної самодостатності, що руйнує механізми відтворення середнього класу, політичної та соціальної стабільності, механізми поліпшення якості людського капіталу суспільства.

По-друге, таке надмірне зростання вагомості бюджетного забезпечення означає позбавлення домогосподарств доступу до

альтернативних (комерційних) механізмів задоволення своїх потреб: державна освіта, державна медицина стають для багатьох українських родин безальтернативними, бо низькі доходи позбавляють їх доступу до медицини, освіти, інших важливих для відтворення людського потенціалу послуг, що надаються на комерційній основі. А така монопольна роль бюджетних галузей соціальної сфери є дуже потужним чинником зловживань та зниження ефективності використання їх ресурсного потенціалу.

Про безперспективність політики, яка передбачає домінування компенсаторних заходів (виплат допомог бідним), замість превентивних (сприяння нарощенню попиту на послуги високо кваліфікованої праці та зростанню доступності благ, необхідних для набуття затребуваних високо оплачуваних компетенцій) свідчать і дані про динаміку поширення бідності в Україні (табл. 4).

Таблиця 4

Показники дієвості компенсаторних заходів держави щодо скорочення поширеності бідності

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Бюджетні видатки, призначені для компенсації бідності (статті соціальний захист та дотації пенсійному фонду), % ВВП	9,7	8,1	9,0	9,9	8,7	8,9	10,8	9,6
Частка населення, що живе за межею бідності	8,6	7,8	9,0	8,3	16,7	51,9	51,1	34,9
Середньорічний номінальний розмір МЗП, грн. / місяць	888,3	963,1	1098,1	1152,9	1218,0	1271,3	1438,5	3200,0
Середньорічний номінальний розмір середньої ЗП, грн. / місяць	2250,0	2648,0	3041,0	3282,0	3480,0	4195,0	5183,0	7104,0
Відношення МЗП до середньої ЗП, %	39,5	36,4	36,1	35,1	35,0	30,3	27,8	45,0
Реальний (в цінах 2010 р.) розмір МЗП, грн. / місяць	888,3	815,1	923,8	972,9	916,9	643,6	639,3	1243,2
Реальний (в цінах 2010 р.) розмір середньої ЗП, грн. / місяць	2250,0	2241,2	2558,5	2769,5	2619,6	2123,6	2303,6	2760,0
Темпи зростання МЗП, ланцюгові % минулого року		91,8	113,3	105,3	94,2	70,2	99,3	194,5
Темпи зростання середньої ЗП, ланцюгові % минулого року		99,6	114,2	108,2	94,6	81,1	108,5	119,8
Темпи зростання МЗП, базисні % 2010 р.		91,8	104,0	109,5	103,2	72,5	72,0	140,0
Темпи зростання середньої ЗП, базисні % 2010 р.		99,6	113,7	123,1	116,4	94,4	102,4	122,7

* Джерело: розраховано авторами за даними www.ukrstat.gov.ua

Ми звели дані про бюджетні видатки, які бідності (дві статті функціональної класифікації – «соціальний захист» і «дотації

пенсійному фонду») та про частку населення України, що є бідними за абсолютним критерієм (мають доходи нижче прожиткового мінімуму). За період 2014 – 2016 рр. в якості межі бідності використано фактичний прожитковий мінімум, за період 2010 – 2013 рр. – законодавчо затверджений.

Дані наведені в таблиці ілюструють, що ні висока частка видатків бюджету, що безпосередньо використовуються для зменшення бідності, ні зростання цієї частки не дозволяють не лише скоротити масштаби бідності, а й просто призупинити її поширення. За 2010 – 2016 рр. частка бюджетних видатків призначених для компенсації недостатності доходів населення коливалась між 9% та 10,8% ВВП, але частка населення, бідного за абсолютним критерієм зросла з 8,6% до 51,1% загальної чисельності.

Відзначимо, що зростання номінальних бюджетних видатків мало, переважно, інфляційну природу і за період 2012 – 2016 рр. реальна (за врахування індексу споживчих цін, а не дефлятора ВВП) сума бюджетних видатків скорочувалась, що об'єктивно не могло не позначитись на реальній вартості всіх форм державних компенсаторних заходів

А от стрибкоподібне зростання законодавчо встановленого мінімуму заробітної плати (потужний, в умовах України важіль впливу на розмір офіційних доходів населення) дозволило суттєво скоротити частку бідності – до 34,9% у 2017 р.

Хоча й можливості впливу влади на зростання заробітків, шляхом «підтягування доходів найменш оплачуваних категорій працівників» також дуже обмежені. Зокрема, зростання середньої зарплати на тлі швидкого підвищення мінімальної в 2017 р. виявилось суттєво нижчим (реальна середня зарплата зросла в 2017 р. порівняно з 2016 р. лише на 19,8%, а мінімальна – на 94,5%). В результаті суттєво погіршились міжкваліфікаційні коефіцієнти, вкотре знецінилась кваліфікація працюючих (через зменшення співвідношення оплати кваліфікованої і некваліфікованої праці – мінімальна досягла рівня 45% середньої проти 27,8% в 2016 р.) і знов – погіршились стимули до інвестування в людський капітал. Схожа ситуація спостерігається за даними про обсяги та структуру ресурсного забезпечення освіти й медицини (табл. 5).

Таблиця 5

Показники масштабів і структури ресурсного забезпечення визначальних для якості життя галузей соціальної сфери

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Базисні (відносно 2010 р.) темпи зростання сукупних ресурсів освіти	100,0	95,7	103,9	103,6	85,1	69,7	67,1	76,5
Частка бюджетного фінансування, % сукупних ресурсів освіти	90,0	88,5	89,1	89,4	89,0	88,7	89,3	89,2
Частка видатків до-могосподарств, % сукупних ресурсів освіти	10,0	11,5	10,9	10,6	11,0	11,3	10,7	10,8
Базисні (відносно 2010 р.) темпи зростання сукупних ресурсів охорони здоров'я	100,0	102,0	112,4	114,5	99,2	88,2	88,2	108,3
Частка бюджетного фінансування, % сукупних ресурсів охорони здоров'я	67,0	64,2	64,6	63,4	58,6	59,5	54,1	48,0
Частка видатків до-могосподарств, % сукупних ресурсів охорони здоров'я	33,0	35,8	35,4	36,6	41,4	40,5	45,9	52,0

Джерело: розраховано авторами за даними www.ukrstat.gov.ua

З 2010 по 2017 рр. реальні (виражені в цінах 2010 р.) обсяги ресурсного забезпечення освіти в Україні скоротились більше ніж на 21%. При цьому, структура фінансових ресурсів освіти лишилась практично незмінною: частка бюджетного фінансування не відхиляється більше ніж на 1,5 в.п. від по-

казника 89%, а частка видатків домогосподарств – навколо показника 10,5%.

Реальні обсяги ресурсного забезпечення охорони здоров'я до 2016 р. невпинно скорочувались (до 88,2% рівня 2010 р.), а в 2017 р. – динамічно зросли до 108,3% 2010 р. При цьому, якщо до 2016 р. включно, зростання

питомої ваги видатків домогосподарств в складі ресурсів медичної галузі було помірним (до 46% в 2016 проти 32% в 2010 р.), то в 2017 р. зросла одразу майже до 52%. Частка бюджетного фінансування скоротилась за період 2010 – 2017 рр. з 67% до 48%.

Результати функціонування обох галузей ми пропонуємо оцінювати за двома показни-

ками. Перший – зміна індексу доступності товарів і послуг, пропонованих відповідними галузями. Другий показник – індекс фізичних обсягів споживання благ (товарів і послуг) створюваних відповідними галузями соціальної сфери (охороною здоров'я та освітою). Результати розрахунків наведені в таблиці 6.

Таблиця 6

Показники внеску галузей освіти й охорони здоров'я в динаміку якості життя населення України

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ланцюгові індекси динаміки фізичних обсягів споживання благ, створюваних в освіті, % минулого року	100,0	99,0	110,8	100,7	91,9	98,5	97,2	120,5
Ланцюгові індекси динаміки фізичних обсягів споживання благ, створюваних в охороні здоров'я, % минулого року	100,0	113,0	112,9	102,0	87,0	94,8	100,1	121,3
Базисні індекси динаміки фізичних обсягів споживання благ, створюваних в освіті, % 2010 р.	100,0	99,0	109,8	110,5	101,6	100,1	97,3	117,3
Базисні індекси динаміки фізичних обсягів споживання благ, створюваних в охороні здоров'я, % 2010 р.	100,0	113,0	127,6	130,2	113,3	107,4	107,5	130,4
Ланцюгові індекси динаміки доступності благ, створюваних в освіті, % минулого року	100,0	101,05	103,45	103,89	100,03	97,17	102,14	117,49
Ланцюгові індекси динаміки доступності благ, створюваних в охороні здоров'я, % минулого року	100,0	103,13	104,85	105,00	88,61	83,26	106,53	123,79
Базисні індекси динаміки доступності благ, створюваних в освіті, % 2010 р.	100,0	101,05	104,54	108,60	108,63	105,56	107,82	126,68
Базисні індекси динаміки доступності благ, створюваних в охороні здоров'я, % 2010 р.	100,0	103,13	108,13	113,54	100,61	83,77	89,24	110,47

Джерело: розраховано авторами за даними www.ukrstat.gov.ua

Бачимо, що для освіти, порівняно з охороною здоров'я, властиве більше зростання доступності створюваних галуззю благ (індекс доступності в 2017 р. порівняно з 2010 р. – 126,7%, а для охорони здоров'я – 110,5%) та менше розширення фізичних обсягів споживання благ, створюваних га-

луззю: фізичні обсяги споживання послуг освіти зросли в 2017 р. порівняно з 2010 р. на 17,3%, а зростання фізичних обсягів споживання домогосподарствами благ, створюваних охороною здоров'я становило 30,4% в 2017 р. порівняно з 2010 р.

Отже, більш динамічне розширення частки небюджетного фінансування, властиве для охорони здоров'я, дозволило забезпечити майже вдвічі більший приріст фізичних обсягів споживання, ніж спостерігається в освіті, проте, зумовило і менші темпи нарощення доступності благ, створюваних в галузі (індекс зростання доступності за період 2010 – 2017 рр. 110,5% проти 126,7% для освіти).

Для освіти, де домінування державного фінансування зберігається протягом всього досліджуваного періоду властиве, відповідно, більш виразне зростання доступності благ, проте менші темпи розширення масштабів споживання за період 2010 – 2017 рр.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє констатувати наступне: зростання вагомості бюджетних трансфертів та законодавчо встановлюваних соціальних стандартів для визначення рівня та якості життя населення не вирішує, а консервує проблему низької якості життя; для змістовної оцінки

впливу параметрів функціонування галузей національної економіки на динаміку якості життя населення можуть використовуватись показники доступності створюваних такими галузями благ (співвідношення індексів цін продукції галузей і індексів доходів домогосподарств) та індекси фізичних обсягів споживання благ, створюваних цими галузями; збереження домінування бюджетного фінансування, що спостерігається в освітній галузі України, хоча й сприяє збереженню доступності створюваних галуззю благ, проте суттєво уповільнює процеси її розвитку, перешкоджає розширенню пропозиції та її диверсифікації, відповідно з потребами споживачів.

Таким чином, ми вважаємо, що в умовах сучасної України домінування бюджетного фінансування створює скоріше перешкоду, ніж передумову поліпшення внеску галузі в зростання якості життя населення. Така монополія провокує розвиток неформального розвитку галузі та суттєво обмежує її можливості відповідно до потреб населення.

Список літератури:

1. Balcerzak, A. P., & Pietrzak, M.B. (2016). Quality of Institutions for Knowledge-based Economy within New Institutional Economics Framework. Multiple Criteria Decision Analysis for European Countries in the Years 2000–2013. *Economics & Sociology*, 9(4), 66-81. DOI: 10.14254/2071-789X.2016/9-4/4
2. Leibenstein, H. (1966). Allocative efficiency vs "x-efficiency". *American economic review*, 56(3), 392-414.
3. Burton Abrams, "The Effect of Government Size on the Unemployment Rate," *Public Choice*, Vol. 99, Nos. 3-4 (June 1999), pp. 395-401.
4. S. M. Miller and F. S. Russek, "Fiscal Structures and Economic Growth at the State and Local Level," *Public Finance Review*, Vol. 25, No. 2 (July 1997).
5. Edgar Peden, "Productivity in the United States and Its Relationship to Government Activity: An Analysis of 57 years, 1929-1986," *Public Choice*, Vol. 69 (1991), pp. 153-173.
6. European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "Public Finances in EMU, 2003," *European Economy*, No. 3 (2003), at europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/european_economy/2003/ee303en.pdf (February 2, 2005)
7. Sen, Amartya, Sudhir Anand. 1994. "Sustainable Human Development: Concepts and Priorities" Background Paper for the Human Development Report 1994. New York: Human Development Report Office.
8. Ul Haq, M. Sustainable Development for Human Security. Islamabad. 1996. Available from: <http://mhhdc.org/?p=74>
9. Kahneman, D. 1999. "Objective Happiness." In *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*, eds. D. Kahneman, E. Diener, and N. Schwarz. New York: Russell Sage Foundation.
10. Kahneman, D., E. Diener, and N. Schwarz (Eds.). 1999. *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation.
11. Kahneman, D., and A. B. Krueger. 2006. "Developments in the Measurement of Subjective Well-Being." *Journal of Economic Perspectives* 20(1): 3–24.
12. Kaletsky, A. 1990. "UN Adds a Human Element to Economics: Controversial New Way to Measure Development." *The Financial Times*. 25May.
13. Deaton, Angus, 1997, *The analysis of household surveys: a microeconomic approach to development policy*, Johns Hopkins University Press.
14. Ткаченко Л.Г. Продуктивність та оплата праці: діалектика взаємодії / Л.Г. Ткаченко // *Демографія та соціальна економіка*. – 2013. – № 1(19). – С. 132–140.
15. Людський розвиток в Україні: соціальні та демографічні чинники модернізації національної економіки : [колективна моно-графія] / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. – 320 с.

16. Грішнова О.А. Ефективність інвестицій в людський капітал в Україні : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку ринку праці та політика зайнятості населення в умовах трансформації економіки України», (20–21 листопада 2003 року) / О.А. Грішнова. – Луганськ: Східноук. нац. університет ім. В. Даля, 2003. – С. 38.
17. Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь, Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. – К.: 2013.
18. Якість життя населення регіону: аналіз, прогнозування, соціальна політика / за ред. В.Г. Ниикифоренка. Монографія / МОНМС України. Одеський нац. економічний унів-тет. – Одеса, 2012. – 316 с.
19. Соціальні результати державних програм: теоретико-методологічні та прикладні аспекти оцінювання: [монографія] / за ред. Е. М. Лібанової ; Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. – Умань : Видавець «Сочинський», 2012. – 312 с.
20. Кудінова А., Верба Д. Проблеми соціальної сфери в Україні: результат дефіциту ресурсів чи неефективного державного регулювання? / Україна: аспекти праці №3, 2014, С. 34-41.

Reference:

1. Balcerzak, A. P., & Pietrzak, M.B. (2016). Quality of Institutions for Knowledge-based Economy within New Institutional Economics Framework. Multiple Criteria Decision Analysis for European Countries in the Years 2000–2013. *Economics & Sociology*, 9(4), 66-81. DOI: 10.14254/2071-789X.2016/9-4/4 [In English]
2. Leibenstein, H. (1966). Allocative efficiency vs "x-efficiency". *American economic review*, 56(3), 392-414 [In English]
3. Burton Abrams (1999). "The Effect of Government Size on the Unemployment Rate," *Public Choice*, Vol. 99, Nos. 3-4 (June 1999), pp. 395-401 [In English]
4. S. M. Miller and F. S. Russek (1997), "Fiscal Structures and Economic Growth at the State and Local Level," *Public Finance Review*, Vol. 25, No. 2 (July 1997) [In English]
5. Edgar, Peden (1991) "Productivity in the United States and Its Relationship to Government Activity: An Analysis of 57 years, 1929-1986," *Public Choice*, Vol. 69, pp. 153-173 [In English]
6. European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "Public Finances in EMU (2003)," European Economy, No. 3, retrieved from: europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/european_economy/2003/ee303en.pdf (February 2, 2005) [In English]
7. Sen, Amartya, Sudhir Anand (1994). "Sustainable Human Development: Concepts and Priorities" Background Paper for the Human Development Report. *New York: Human Development Report Office* [In English]
8. Ul-Haq, M. (1996) Sustainable Development for Human Security. Islamabad. Retrieved from: <http://mhdc.org/?p=74> [In English]
9. Kahneman, D. (1999) "Objective Happiness." In *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*, eds. D. Kahneman, E. Diener, and N. Schwarz. *New York: Russell Sage Foundation* [In English]
10. Kahneman, D., E. Diener, and N. Schwarz (Eds.) (1999) *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. *New York: Russell Sage Foundation* [In English]
11. Kahneman, D., and A. B. Krueger (2006) "Developments in the Measurement of Subjective Well-Being." *Journal of Economic Perspectives* 20(1), 3–24 [In English]
12. Kaletsky, A. (1990) "UN Adds a Human Element to Economics: Controversial New Way to Measure Development." *The Financial Times*, 25May [In English]
13. Deaton, Angus (1997) *The analysis of household surveys: a microeconomic approach to development policy*, Johns Hopkins University Press [In English]
14. Tkachenko, L.H. (2013) Produktivnist ta oplata pratsi: dialektyka vzaïemodii. *Demohrafiia ta sotsialna eko-nomika*, № 1(19), p. 132–140 [In Ukraine]
15. Libanova, E. M. [ta in.] (2012) Liudskiy rozvytok v Ukraini: sotsialni ta demohrafichni chynnyky modernizatsii natsionalnoi ekonomiky : [kolektyvna mo-no- hrafiia]. K.: *In-t demohrafiï ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy*, 320 p. [In Ukraine]
16. Hrishnova, O.A. (2003) Efektyvnist investysii v liudskiy kapital v Ukraini : zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konfe- rentsii «Problemy rozvytku rynku pratsi ta polityka zainiatosti naselennia v umovakh transformatsii ekonomiky Ukrainy», (20–21 lystopada 2003 roku). *Luhansk: Skhidnouk. nats. universytet im. V. Dalia*, p. 38. [In Ukraine]
17. Libanova E.M., Hladun O.M., Lisohor L.S. [ta in.] (2013) Vymiruvannia yakosti zhyttia v Ukraini, Analitychna dopovid. K. [In Ukraine]
18. Nykyforenko, V.H. [ta in.] (2012) Yakist zhyttia naselennia rehionu: analiz, prohnozuvannia, sotsialna polityka [Monohrafiia]. *MONMS Ukrainy. Odeskyi nats. ekonomichnyi univ-tet. Odesa*, 316 p. [In Ukraine]
19. Libanova, E. M. (2012) Sotsialni rezultaty derzhavnykh prohram: teoretyko-metodolohichni ta prykladni aspekty otsiniuvannia: [monohrafiia]. *Instytut demohrafiï ta sotsialnykh doslidzhen imeni M. V. Ptukhy NAN Ukrainy. Uman : Vydavets «Sochinskyi»*, 312 p. [In Ukraine]
20. Kudinova A., Verba D. (2014) Problemy sotsialnoi sfery v Ukraini: rezultat defitsytu resursiv chy neefektyvnoho derzhavnoho rehulivannia? *Ukraina: aspekty pratsi*, №3, p. 34-41. [In English]